APPENDIX-I

Good Sayings in the works of the poet

1. धर्मानपेक्षे नवराजतन्त्रे

क्लिश्यन्ति सम्भावित-धर्मपक्षाः।

अधार्मिका वञ्चनलुण्ठनार्थाः

निर्वाधमत्राद्य चरन्ति धूर्ताः।।१.४०।।(**BB**)

2. जनोऽधिरूढो दिवि चन्द्रलोक-

मिमे च चन्द्रग्रहणाभिभूताः।।

युगे प्रयाते वियतोऽपि पारं

मूढा धरिण्यां कुणपान् वहन्ति।।५.२०।।(**BB**)

3. आचारहीनैः शुचितानभिज्ञैः

गुण-प्रभावोदय –बोध-शून्यैः।

जडैरकाले परितुद्यमाना-

स्त्वामेव दिव्यौषधयः श्रयन्ते।।८.१०।।(**BB**)

4. छायाफलैर्दारुदलैश्च मूलै-

र्जनोपकाराय सदैव सिद्धैः।

निकृन्तनोत्पाटन – भीत्यखिन्नै-

स्त्वं सेव्यसे सद्भिरिवात्र वृक्षैः।।८.११।।(**BB**)

5. प्रक्षीयमाणा कलिजोपसर्गैः

सनातनी संस्कृतिरद्य युक्त्या।

संरक्षिता भाविजनोपकृत्यै

तपोवनेऽस्मिन् भवेतेति मन्ये।।८.१३।।(**BB**)

6. योग्यता-पूजिताः श्रेष्ठाः सदाचारयशस्विनः।
अमीषां पुरतो नित्यं दृश्यन्ते नतकन्धराः।। २९.८।। (**BB**)

7. तव कर्णसमान-सूनुतो
भयभीता अभवन् वृकोदराः।
कपटैर्हि तमर्जुनेन हा!
सन्तापं गमिताऽस्मि निघ्नता।। ३७.६।। (**BB**)

8. परमद्य कृतघ्न – सङ्कुले
परितः स्वार्थकथा-परायणे ।
सकलोऽपि निजार्थसाधको
नहि कश्चित्परमार्थमीक्षते।। ३७.११।। (**BB**)

9. न कुलं न सदाचारो न विद्या न च पौरुषम्।
कल्पन्ते नास्य प्रीत्यर्थं वामाचारप्रियोऽस्त्ययम्।। ४.२७।। (**RS**)

10. क्षीणेषु पुण्येषु तथा दिविस्थो निवर्तते मर्त्यपदं विपन्नम्। ५.७६।। (**RS**)

11. वासांसि जीर्णानि च कुञ्चितानि, धृत्वा प्रयान्तं पथि मां हि भद्राः।
अनाप्तपीठं प्रसमीक्ष्य दीनं धक्ष्यन्ति व्यङ्ग्यैर्हृदयं मदीयम्।। ५.८०।। (**RS**)

12. शास्त्रं विनापि विजिता रिपवश्च येन,
पाशं विनापि पशवो गमिता वशित्वम्।
क्रूरा धृतायुधनखाः पृतनोग्रवीर्याः,
वाक्पौरुषेण कलिता शशकाः मृगेन्द्राः।। ७.८।। (**RS**)

13. योऽहिंसया प्रतिहतां विदधेऽरिहिंसां,
सत्येन यस्य विजितं हृदयं रिपूणाम्।
चक्रेण यस्य दलितं दलितस्य दैन्यं,
तस्यानुगा वयमिहोपगता मतार्थम्।। ७.९।। (**RS**)

14. अस्यामुत्पादितो विद्वान् व्यासेन सदृशः सुतः।
दूरीकृतो महानेष वर्णभेदो भयङ्करः।। ९.४२।।(**RS**)

15. हिंसया रक्ष्यते राज्यमसत्येन च सत्यता।
स्तेयेन पाल्यते धर्मो ब्रह्मचर्यं निरोधकैः।। १०.४२।।(**RS**)

16. त्वदीयेनोपनेत्रेण छिद्रं पश्यन्ति मन्त्रिणः।
लगुडेन च खल्वाटास्ताड्यन्ते न्यायकोविदाः।। १०.४३।।(**RS**)

17. स्वार्थाय विहिता तुष्टिस्तुरुष्काणां दुरात्मनाम्।
यदुप्तं विषबीजं वै जगाम विषवृक्षताम्।। १०.५३।।(**RS**)

18. येषां न राष्ट्र-हितसाधनधर्म-बोधो,
येषां न पूर्वजकथागुणगानगर्वः।
येषां न मित्ररिपुभेदविवेकलेशः,
धिक् ते जनाः कुटिलकल्मषपापकीटाः।। १०.६६।।(**RS**)

19. कुर्वन् भवानपि शठे शठतां स्वकीयं
कूटाख्ययेव लभतां मतदानपुण्यम्।
नो साधुता कलियुगे फलतीति सम्यग्
जानन्ति शास्त्र-निपुणाः विबुधा भवन्तः।। १४.७७।।(**RS**)

20. जातं हि सम्प्रति कलौ जडजल्पितं हा।। १८.३५।।(**RS**)

21. उपकारं न पश्यन्ति कृतघ्नाः पापिनो जनाः।
निग्रहान्मोचितो दुष्टस्तमेव निजघान सः।। १८.४४।।(**RS**)

22. अर्थकामान्धतां प्राप्ताः संघशक्तिविवर्जिताः।
परस्परं विनिघ्नन्तो नक्ष्यन्ति यादवा इव।। १८.५५।।(**RS**)

23. चित्ते च नोच्छलति मानदबिन्दुमोहः
धिक् ते शिला इव जना विगतात्मगर्वाः।। १.११।।(**SS**)

24. ये ग्राव – मात्रमतिका ननु देवमूर्तौ

पानीय-भावधिषणा शुचिगांगनीरे।

येषाञ्च यज्ञविभवाः पशवो हि गावः

तेषां कुतो भवतु भारतभूमिगर्वः॥ १.१२॥ (**SS**)

25. श्वार्थोपलब्धि-सुहृदः कृतकात्मनीनाः,

आश्लिष्य ये च गमिता निजसोदरत्वम्।

भित्वा सहोदरपणं सहसा त एव,

राष्ट्रं विभज्य यवनाः प्रययुः स्वपक्षम्॥ १.१३॥ (**SS**)

26. जातेऽपि बन्ध्यफलिते रिपुसख्यबन्धे

नाद्याति तस्य गलितः शशशृंग-मोहः॥ १.१५॥ (**SS**)

27. विज्ञान -कोषा विमल-प्रबोधा

विश्वान्धकारास्तमने समर्थाः।

वेदा विषण्णाः सदने स्वकीये

खिद्यन्त्यहो कालकषाभिषङ्गे॥ १.२९॥ (**SS**)

28. तेषां दुर्मति-भाविता जडधियो लुप्तात्मबोधाश्चिरं

जाता वेद-पुराण-शास्त्रविषये भ्रान्ताः परैर्वञ्चिताः।

मिथ्या-बोध-विजृम्भणेन सततं स्वीयं तु हा विस्मृतम्

उच्छिष्टाशनपूरितोदरदरीमूढा विदो नोंऽमृतम्॥ १.३४॥ (**SS**)

29. स्वार्थाय कौटिल्यजुषां शठानां,

धर्मद्विषां वाचि धृतव्रतानाम्।

सत्यं छलेन क्षुरतां जनानां,

कृत्यं विलोक्यातिशयं चिखेदुः॥ ५.४॥ (**SS**)

30. धिक् ते जनाः स्वार्थरता मदान्धाः,

राष्ट्रस्मिता-बोध-विशून्यचिताः।

दास्य-प्रभावाद् विकृतात्मसंज्ञाः,

धर्मानपेक्षा-रटने विमूढाः।। ११.२७।।(SS)

31. धिक् सा मतिर्विगत-राष्ट्र-गुरुत्व-भावा

धिक् सा स्तुतिः पर-जनोदय-गीत-गर्भा।

धिक् सा स्मृतिः स्मरति या नहि राष्ट्रधर्मं,

धिक् सा भृतिर्वहति या नहि राष्ट्र-भक्तिम्।। ११.२८।।(SS)

32. नो माता परितापितापि विषमे भूयात् कुमाता परम्।।५३।।(KK)

33. कामार्थाहतजीवना हि मनुजा धर्मानपेक्षोन्मुखाः।।८९।।(KK)

34. तारुण्यं यदुपास्यते चलतमं नैतच्चिरं स्थास्यति।।१०४।।(KK)

35. नोपेक्ष्यास्तरुणैः सदैव विषमे ज्ञानाय वृद्धाः जनाः।। १०५।।(KK)

36. दैवोपलब्धे सहसाऽतिवित्ते, भोगाभिलाषोऽपि जगाम वृद्धिम्।।८०।।(PY)

37. अवाप्य वित्तं सहसा दरिद्रः सञ्जायते दर्पविलुप्तबोधः।।८१।।(PY)

38. जाता अजाः पञ्चनखा युगेऽस्मिन्।।८३।।(PY)

39. मेने स्वसेनायुधदर्पमत्तो दशाननं वै परिखाधिनाथम्।।८४।। (PY)

40. यया त्रिलोकी परिपाल्यते निजैः पीयूषतुल्यैरर्निशं पयोभिः।

शस्यैः प्रशस्यैः कुरुते च शाद्वलां धरामिमां मूत्रपुरीषदानैः।। २१।।(KS)

41. धर्मस्य मूलं गणिता हि गावः ता एव मूलं निजसंस्कृतेश्च।

सर्वेऽपि देवा वपुषि प्रतिष्ठा इति श्रुतौ नो भणितं हि तस्याः।। २७।।(KS)

42. धन्यास्तु ते गोकुलरक्षणोद्यमाः।।२८।। पृ.२७ (KS)

43. सुरसरित्सलिलं शुचि निर्मलं दुरितनाशकमन्तिमजीवने।

सुरभिदानमपीह मतं तथा मृतिमुखं विशतो मनुजस्य वै।। ३८।।(KS)

44. ननुधर्मविहीनशासने सा जाता विफलाऽद्य भारते।। ८७।।(KS)

45. लावण्यं ललनागतं तु मनसो मानेन वै मीयते।।८।।(**SL**)

46. मूढास्ते निगदन्ति दुर्लभतमां प्रीतिं तु ये शाश्वतीं
ते सत्यं परिवञ्चिताः शिशुजनैर्मर्मानभिज्ञैः जडैः।।१४।।(**SL**)

47. गाम्भीर्यं न विलोकयन्ति जलधेर्वीचीविलासे रताः।।१४।।(**SL**)

48. तुच्छापूर्णतमप्रमुग्धमतिना पूर्णं मयोपेक्षितम्।।८।।(**SL**)

49. पूर्णे राजति शाश्वतेऽपि कुधियाऽपूर्णे रतिः कल्पिता।।९।।(**SL**)